

**DN. DVRANDI|| à Sancto Portiano, in Senten=||tias
Theologicas Petri Lombardi|| Commentariorum libri||
quatuor.||**

Durandus <de Sancto Porciano>

Antverpiæ, 1567

Quæstio prima. Vid sit sacramentum, vbi præmissa ratione nominis
ponuntur tres descriptiones Augustini, Hugonis de sancto Victore, &
Magistri Sententiarum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72607](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72607)

Lib. IIII. Distinctio. I.
Eiusdem Magistri Du-

RANDI DE SANCTO PORCIANO
Theologi doctissimi, in Quartum
librum Sententiarum.

PRÆFATIO.

EST Deus in celo reuelans mysteria. Quauis nomine mysterii insinuetur totius scripturæ materia generaliter, sicut dictum fuit in principio primi libri: Specialiter tamen materia quarti libri, quod patet sic. Est enim mysterium idem quod sacrum secretum quod occultum habet intelligentiam. Aliud quid autem est nobis occultum siue incognitum duplici de causa, scilicet propter aliquid interpositum, aut quia longè positum. Propter primum sacramenta dicuntur mysteria, quia gratiæ sacramentales proponuntur nobis interposito velamine rerum sensibilium. Propter secundum resurrectionis dicitur mysterium, quia longè posita, & ideo magis occultata: pertinet enim ad futurum statum. De his autem duobus, scilicet de sacramentis & gloria resurrectionis, agit Magister in quarto libro. Quatum ad primum est aduertendum quod sicut mundus sensibilis recipit influentiam à corporibus celestibus, maxime autè à septem stellis quæ planetæ dicuntur, sic corpus ecclesiæ militantis recipit influentiam vitæ spiritualis à Christo mediantibus septem sacramentis, & mysticè stellæ vocatur Apoc. primo ut sit verbum Christi loquentis ad Magistrum sententiam. Scribe mysterium septem stellarum quas vidisti in dextera mea. Et merito comparantur stellis propter tria: habent enim stellæ claritatem in aspectu, velocitatem in motu, virtuositatem in effectu. Sic & sacramenta in futura sunt propter nostram eruditionem, quo ad primum, propter nostram exercitationem, quo ad secundum, propter nostram iustificationem, quo ad tertium, quia etià eis munimur contra insidias diaboli, ideo figurantur per septem cornua agni, quia verò per eadem dirigimur in vitam spirituales, figurantur per septem oculos agni, de quibus Apoc. 5. Vidi agnum stantem tanquam occisum habentem cornua septem, & oculos septem, sed quia omnia nobis proponuntur sub velamine rerum sensibilium, ideo figurantur per septem signacula libri quæ solus Christus agnus occisus dignus fuit aperire, ut præberet Gentibus ingressum in ecclesia per fidem mediatis sacramentis, Iudæis propter suam cecitatem & incredulitatem foris manentibus. Vnde Rom. 11. dicitur: Nolo vos ignorare fratres mei mysterium hoc ut non sitis vobis ipsi sapientes, quia cecitas ex parte contigit in Israel donec plenitudo Gentium intraret. De hoc autem mysterio agitur vsq. ad 43. dist. quarti libri. Quatum ad secundum sciendum est quod resurrectio finalis mysterium dicitur, vel sacrum secretum, quia nobis est occulta, eò quod longè posita: pertinet enim ad statum futuri seculi, ut dictum fuit. Hoc est mysterium, de quo Magister agit à 43. dist. vsque ad finem libri de quo dicitur Apoc. 10. quod angelus stans super terram & mare, iurauit per videntem in secula seculo rum quod tempus non erit amplius. Sed in diebus vocis septimi angeli cum aperit tuba canere consummabitur mysterium Dei illud, scilicet quod mortale hoc induet immortalitatem, & corruptibile hoc incorruptionem, quod erit in resurrectione beata, quam nobis, &c.

Sententia literæ Magistri sententiarum in generali & speciali valde ingeniosa & vtilis. Et primò primæ distinctionis libri quarti.

Samaritanus vulnerato approprians, &c. In præcedentibus libris Magister determinauit de rebus: in quarto vero libro determinat de signis sacramentalibus. Et diuidit totum liber principaliter in partes duas. In quarum prima determinat de sacramentis. In secunda de resurrectione & gloria resurgenti ad quam sacramenta perducent. Secunda pars incipit in principio. 43. dist. Postremò de conditione resurrectionis & modo resurgendi. Prima in duas. Primò determinat communiter de sacramentis, tam

Quæstio I.

287

ve. leg. quam nouæ. Secundo specialiter descendit ad sacramenta nouæ legis dist. 1. ibi. Iam ad sacramenta nouæ legis. Prima in duas. Quia primò ostendit differentiam inter sacramenta nouæ legis, & ve. leg. Secundo agit specialiter de sacramenta circumcisionis, quod inter sacramenta veteris legis magis cum sacramentis no. leg. comunicat. Secunda ibi. Fuit autè inter ista sacramenta. Prima est principalis lectio, & diuiditur in duas partes. Primò enim in proximo determinat seu præmittit intentionem in generali de sacramentis. Secundo de ipsis exequitur ibi, sacramentum est sacra rei signum. Et ista diuiditur in partes quatuor. Primò inquit sacramenti diffinitionem. Secundo institutionem sacramentorum, causam, siue necessitatem. Tertio sacramenti integritatem. Quarto verò sacramentorum distinctionem. Secunda ibi, triplici ex causa instituta. Tertia ibi, duo autem sunt in quibus. Quarta ibi, Iam restat videre distinctionem inter, &c. Et hæc est diuisio & sententia lectionis in generali.

IN speciali autem sic procedit. Primò Magister proponit sub parabola Samaritani quod saluator humano generi per incarnationem appropinquans, sacramentale medicinam adhibuit, & cõtra peccati vulnera instituit sacramentorum remedia. Circa quæ sacramenta quatuor considerare intendit, scilicet sacramenti diffinitionem, institutionem, integritatem & distinctionem. Postea diffinit sacramentum, dicens quod est sacra rei signum, quauis etiam possit dici sacramentum sacrum secretum, & sic potest accipi pro significato: intendit tamè Magister nunc de eo secundum quod est signum, diffinit & aliter sacramentum dicens, quod sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Ad declarationem autè primæ diffinitionis ostendit quid est signum dicens, quod est res quæ præter speciem quam se sibus ingerit facit aliud in cognitionem venire. Ad complementum etià huius diuiditur signum, quia quoddam est naturale, scilicet significans naturaliter, quoddam autem est datum, scilicet ex institutione representans, & tale signum est sacramentum. Item signum datum aliud est quod gerit sui significati similitudinem, id est, illius cuius est signum. Aliud quod non gerit similitudinem sui significati. Aliud est signum & causa, & tale est sacramentum. Ex quibus omnibus habetur perfecta diffinitio sacramenti, scilicet quod est inuisibilis gratiæ visibilis forma, ut eius imaginem gerat & causa existat. Postea dicit quod triplex fuit ratio institutionis sacramentorum. Prima quidè humiliatio hominis qui per sacramenta rebus corporalibus quæ natura infra ipsum sunt subditur. Secunda est eruditio, quia de inuisibilibus per ea docemur. Tertia exercitatio, ut ociose & occupatio noxia vitentur. Vbi subdit quod quædam exercitatio valet ad bonum corporis, quædam ad bonum animæ, quædam ad vtriusque iuuamen ordinatur. Subditur etiam quod sine sacramentis poterat Deus hominem saluare, quia eis suam potentiam non alligauit, tamen ex dictis causis sacramenta instituit. Postea ponit integritatè sacramentorum dicens: quod sacramenta ex duobus constant, scilicet ex rebus & verbis. Vltimò distinguit sacramentum dicens quod quædam sunt vetera quæ significant & promittunt solum: quædam verò sunt noua quæ significant & causant, &c.

QUÆSTIO PRIMA.

Vtrum diffinitio sacramenti bene assignetur à doctoribus.

Tho. 3. q. 60. art. 2.

Circa dist. istam queritur quinque. Primum quid sit sacramentum. Et secundò de necessitate sacramentorum. Tertio in quibus consistit sacramentum. Quarto de efficacia sacramentorum no. leg. Quintò de efficacia sacramentorum vet. legis. Quantum ad primū videtur quod sacramentum non bene diffiniatur seu describatur, quia vnus rei debet esse vna diffinitio seu descriptio, sed de sacramento dantur plures diffinitiones seu descriptiones, ergo male.

Item prima descriptio quæ assignatur de sacramento est, quod sacramentum est sacra rei signum, nec videtur esse conueniens, quia serpens aeneus de quo habetur Num. 21. & imagines Christi crucifixi, beatæ virginis & sanctorum, sunt signa sacra rei vel sacramentorum rerum, & tamen non dicuntur sacramenta, ergo illa non est bona diffinitio seu descriptio sacramenti: cum descriptio vel diffinitio debeat esse conuertibilis cum diffinitio seu descriptio.

3 Item

3 Item distinctio seu descriptio quam Aug. ponit de sacramento est, quod sacramentum est in quo sub tegumento rerum visibilibus diuina virtus salutem nostram operatur secretius. Et arguitur quod non sit conueniens, quia contraria contrariis curantur: sed damnatio humana ortum habuit ex sensibilibus, vt patet Gene. 3. cap. ergo salus & curatio humana non debet esse per sensibilia, nec sub tegumento rerum sensibilibus seu visibilibus.

4 Hugo autem de sancto Victore de sacramentis lib. 1. par. 5. cap. 1. dicit, quod sacramentum est materiale elementum extrinsecus oculis suppositum ex institutione significans, ex similitudine representans, ex sanctificatione inuisibilem gratiam continens. Contra quem arguitur, quia in nullo sacramento est elementum nisi in baptismo (videlicet aqua) inconueniens est enim attribueri omni sacramento illud quod conuenit vni soli.

5 Item illud quod representat ex similitudine, representat ex sua natura & non ex institutione: si ergo sacramentum est ex similitudine representans, videtur quod non sit ex institutione significans, & sic illa duo membra descriptionis videntur ad inuicem esse opposita.

6 Magister autem describit aliter sacramentum dicens, quod sacramentum est inuisibilis gratia visibilis forma, ita vt imaginem gerat & causa exitiat. Contra quam arguitur, quia forma non videtur sumi pro similitudine: quod patet ex hoc quod subditur intra, vt imaginem (hoc est similitudinem gerat) sed nulla similitudo potest esse rei visibilis ad gratiam inuisibilem, cum non sint eiusdem speciei, nec generis saltem proximi, ergo non bene dicitur gratia inuisibilis visibilis forma.

7 RESPONSIO. Quia principium in omni disputatione & inquisitione veritatis est scire quid importatur per nomen, ideo videbitur primo quid significet nomen sacramenti, & secundum respondebitur ad quaestionem.

8 QYANTVM ad primum sciendum est quod significatum cuiuslibet nominis potissime conuenit ex usu communi, quia cum nomina significant ab humana institutione quam usus approbat & confirmat, & sine quo non valet institutio, ideo potissimum modus conuincendi quid importatur per nomen, debet sumi ex usu communi. Nomen autem sacramenti videtur sacra scriptura, & postmodum vsi sunt sacri doctores & alii, quantum autem apparet ex usu sacrae scripturae sacramentum dupliciter accipitur. Vno modo pro re secreta secundum illud Tho. 2. sacramentum regis. 1. secretum abscondere bonum est, & in quibusdam aliis locis simile reperitur. Alio modo pro signo occultae & secretae rei & maxime sacrae & a Deo praeparatae seu ordinatae, sicut somnium Nabuchod. de statua qua vidit dicitur sacramentum Danielis. 1. vbi dicitur quod Daniel hortatus est socios suos vt crederent misericordiam Dei caeli super sacramento isto, quia istud somnium significabat occultam dei ordinationem de progressu quatuor regnorum & eorum destructione per regnum Christi, & simile habetur in aliis locis scripturae. Magis autem proprie nomen sacramenti dicitur tam de signo quam de re significata: quia res significata non dicitur sacramentum nisi quia representatur per signum occultum vel occulte representatum, vt per hoc sit res secreta. Et quia quid sit de hoc, Magister tamen sententiarum intendit in quarto lib. determinare solum de sacramento vt est signum: & sic accipiendo sacramentum secundum generalem rationem nominis, & prout extendit se ad omne illud quod dicitur sacramentum in lege veteri & noua, sacramentum dicitur sacrae rei signum non quodcumque, sed occultum.

9 Sacramentorum autem sic acceptorum quaedam fuerunt solum signa gratiae per Christum exhibenda, vt fuerunt sacramenta veteris legis. Quaedam vero sunt signa gratiae per Christum exhibita pro omnibus quo ad sufficientiam & pro suscipientibus quo ad efficaciam nisi sit impedimentum ex parte suscipientis, & haec sunt sacramenta nouae. quae dicuntur sacramenta, non solum quia sunt signa rei sacrae, sed quia sunt quaedam adhibita ad effectum sacrae rei vel sanctificationis spiritualis: sicut enim medicamentum dicitur a medicando (est enim medicamentum quo aliquis medicatur) sic sacramentum hoc modo sumptum dicitur a sacramento, est enim sacramentum quo aliquis homo sacratum vel sanctificatur. Quo autem aliquis sanatur, dupliciter dicitur. Vno modo sanatur quandoque aliquis sola virtute inte-

rioris naturae nullo extrinsecus adhibito, & qui sic sanatur non dicitur sanari per medicamentum. Alio modo sanatur aliquis adhibito aliquo extrinsecus quod est confortatiuum naturae & expulsiuum morbi, & illud habet rationem medicamenti: est enim medicamentum aliquid extrinsecus adhibendum ad effectum curationis corporalis. Similiter sacratum vel sanctificatur homo dupliciter. Vno modo per solum motum contritionis non excludendo actionem Dei remittentis culpam & conferentis gratiam, sed excludendo omne extrinsecum ad sanctificationem hominis appositum, & qui sic sanctificatur non sanctificatur per sacramentum, sed solum quando ad eius sanctificationem aliquid extrinsecum adhibetur, non spirituale, quia late ret, sed corporale. Est igitur sacramentum aliquid corporale vel sensibile extrinsecus homini appositum ad effectum sanctificationis. Et sic patet primum.

10 Secundum patet ex praedictis faciliter. scilicet qualiter describitur vel notificetur sacramentum, quia iuxta ea quae dicta sunt de sacramentis nouae legis sacramentum visibile & sine calumnia describitur seu notificatur per beatum Augustinum cum dicitur. Sacramentum est in quo sub tegumento visibilibus rerum virtus diuina salutem nostram secretius operatur. Et accipitur ibi visibile per omni sensibile, quia visus est potissimus inter omnes sensus: & ideo quandoque accipitur per omni sensu, & visibile per omni sensibile. Et in hac descriptione tangitur illud quod pertinet ad significationem cuiuslibet sacramenti generaliter & illud quod pertinet ad efficaciam sacramentorum nouae legis specialiter. Generaliter enim in omni sacramento res sensibiles sunt signa, quod innuitur per hoc quod dicitur, sub tegumento rerum visibilibus, id est sensibilibus. Specialiter autem efficacia sacramentorum nouae legis innuitur per hoc quod dicitur, quod sub eis virtus diuina salutem nostram secretius operatur.

11 Descriptiones autem datae per Hugonem de sancto Victore, & per Magistrum sententiarum, quae in arguendo positae sunt colorantur sic: de ratione enim sacramenti nouae legis sunt tria, scilicet naturalis similitudo, actualis institutio, & spiritualis sanctificatio, vt dicit Hugo de sacramentis lib. 1. par. 5. ca. 2. Non enim omne elementum est materia cuiuslibet sacramenti, sed illud quod ex natura sua habet aliquam similitudinem cum effectu sacramenti: sicut aqua, quia est summe mundatiua habet naturalem similitudinem cum effectu baptismi qui est emundatio ab omni culpa, nec sufficit naturalis similitudo, sed requiritur diuina institutio, quia res corporales de se non habent ordinem ad spiritualem sanctificationem, sed oportet quod a Deo diuinitus ordinentur. Requiritur nihilominus spiritualis sanctificatio, quia materia sacramenti quod consistit in usu, quod dico propter eucharistiam quae consistit in consecratione materiae sanctificatione in se (vt in ordine, & confirmatione, & extrema vnctione) vel in suo simili vt in aqua baptismi quae tota sanctificata fuit in illa quae in baptismo Christi tetigit corpus eius quoniam secundum Bedam Christus tactu suae mundissimae carnis vim regeneratiuam contulit aquis, & haec tria tanguntur in descriptione Hug. Dicit enim quod sacramentum est materiale elementum (accipiendo elementum large pro omni re corporali) extrinsecus oculis supposita ex institutione significans (quantum ad secundam conditionem) ex similitudine representans (quantum ad primam) ex sanctificatione inuisibilem gratiam continens (quantum ad tertiam). Et magister sententiarum dicit quod sacramentum est inuisibilis gratiae visibilis forma (id est, similitudo quantum ad primam conditionem) ita vt imaginem gerat, (ex diuina institutione quantum ad secundam) & causa existat (ex sanctificatione quantum ad tertiam).

12 Haec autem quae sunt probabiliter dicta, tamen patiuntur calumniam. Primum enim quia in sacramento matrimonii nulla praedictarum trium conditionum reperitur: sufficient enim ad verum matrimonium sola verba experimentia consensus in quibus illae tres conditiones reperiri non possunt. Item de necessitate sacramenti ordinis non est consecratio materiae, nec in se, nec in suo simili, saltem quantum ad quatuor minores ordines, & quantum ad diaconatum, & tamen sunt sacramenta. Item tertia conditio scilicet quod sacramenta continent inuisibilem gratiam secundum

dum Hug. vel q̄ sint causa gratiæ secundū Magistrum ca-
lumniam habet apud multos, vt patebit inferius, vnde de
scriptio Augu. inter cætera præacceptanda videtur.

q. 4. hinc
dijst.

13 AD primum arg. dicendum q̄ de sacramento prout
est signū & secundum generalē rationē nominis sumptū
non est data nisi vna descriptio, videlicet q̄ sacramētum
est sacre rei signum: de nomine autem sacramenti prout
restringitur ad sacramētum no. le. datur vna similiter ab
Aug. & omnes aliæ sunt intelligendę prout idem cum ea
important, & sic sunt vna realiter & non plures.

14 Ad secundum dicendum quod serpens gneus potuit
dici sacramentum ver. leg. hoc est sacre rei signum, imago
autem crucifixi, beatę virginis, & sanctorum nō fuerunt
in ver. le. In noua autem lege & si sint, tamen non sunt sa-
cramenta no. le. quia non adhibentur ex diuina institū-
tione vt medicamenta curationis spiritualis.

15 Ad tertium dicendum quod non solum contraria
contrariis curantur, sed eisdem contrario modo acceptis:
per eadem enim contrario modo facta fit virtus & cor-
rumpitur vt docetur. 2. Ethic. & ideo sicut homo peccauit
adherendo sensibilibus propter se, sic curatur in sacramē-
tis subiiciendo se sensibilibus propter Deum.

16 Ad quartū dicendum q̄ elementum accipitur ibi pro
omni re corporali, id est, pro elemento & elementato.

17 Ad quintum dicendū est quod representatio quæ
est ex naturali similitudine est secundum proportionem,
vt dicitur in solutione frequentis argumenti: sed significa-
tio quæ est ex institutione diuina est ex directa representa-
tione, & sic differt vnum ab altero, nec sibi inuicem op-
ponuntur.

18 Ad sextum dicendū q̄ similitudo accipitur ibi non
pro participatione eiusdem forme secundū speciem quæ nō
potest esse inter rem corporalem & spirituale, sed pro pro-
portione: quia sicut se habet aqua quæ est materia baptis-
mi ad diluendum sordes corporis, sic proportionabiliter
se habet gratia baptismalis ad diluendum sordes omnium
vitiatorum, vnde quantum ad prædicta quæ opposita sunt
contra prædictas descriptioes patet responsio, quamuis
in aliis, vt supra dictum est, sint defectuosæ.

QVÆSTIO SECYND A.

Vtrum genus humanum indigerit sacramentis.

Tho. 3. q. 61.

Secundo queritur, vtrum genus humanum indigerit
sacramētis. Et arguitur quod non: quia secundū Apo-
stolum. 1. ad Tim. 4. Corporalis exercitatio ad modicum
est utilis, sed vltus sacramentorum cōsistit in corporali ex-
ercitatione, ergo ad modicum est utilis, & talibus nullus
indiget, ergo &c.

Mat. 9.

1 Item obseruatio mādatorum quæ sunt de distamine
rationis naturalis sufficit (vt videtur) ad salutem conse-
quendam: vnde cuidam petenti à Christo, quid faciendo
vitam æternam habeo? Respondit: si vis ad vitā ingre-
di serua mandata, ergo præter obseruantiam mandato-
rum frustra ponitur institutio sacramentorum.

2 Item si genus humanum indigit sacramentis, aut
hoc fuit pro statu innocentie, aut legis: & si pro statu legis
aut naturalis vel scriptę, aut euangelii, sed in nullo istorū
temporum indigit sacramentis genus humanum, ergo
nunquam. Minor probatur, quod enim nō indigerit in
statu innocentie clarum est: quia pro illo statu homo fuit
præuentus gratia, vt dictum fuit. 2. lib. dist. 29. quæst. 1. fuit
etiam præditus originali iustitia per quam poterat facil-
limē vitare omne peccatum, sed ad salutem hæc sufficiūt,
ergo &c. Item nec pro statu legis naturalis vel scriptę in-
digit homo sacramentis, vt videtur, quia infirmis pau-
ciora sunt imponenda onera quàm sanis, quia pauciora
possunt portare, sed post peccatum tempore legis natura-
lis vel scriptę, homines fuerunt infirmiores quàm tempo-
re innocentie, ergo pauciora fuerunt tunc hominibus im-
ponenda, sed in statu innocentie non fuerunt sacra-
menta, vt probatum est, ergo multo minus post. Item nec in
statu euangelii, vt videtur, quia secundum Apostolum
lex noua seu euangelium liberat nos ab oneribus ve. leg.
ergo non debet imponere noua onera sacramentorum,
alioquin oneraret sicut lex vetus.

4 IN contrarium arguitur, quia secundum Augu. 10.
contra Faustum: in nullum nomen religionis seu verum
seu falsum coadiuuari homines possunt nisi aliquo signa-
colorum vel sacramentorū visibilibus consortio colligen-
tur, sed in ecclesia Dei est verissima religio, ergo oportet
in ea esse huiusmodi signa, & hæc sunt sacramenta.

5 Item secundum Hug. de sacramentis: quando cunq;
morbus fuit, fuit remedium contra morbum, sed post pec-
catum semper fuit morbus peccati: ergo & sacramēta quæ
sunt remedium contra peccatum.

6 RESPONSIO. Circa quæstionē istam videnda
sunt duo. Primum est an genus humanus indigerit sa-
cramentis. Secundum est pro quo tempore indigerit.

7 QVANTVM ad primum dicendū quod genus
humanum nunquam indigit sic sacramētis quod sine sa-
cramentis non posset esse vel saluari: quia Deus virtutem
suam qua nos conseruat & saluat in esse nature & gratiæ
& perducit ad statum gloriæ non alligauit sacramentis,
quin sine eis posset facere quicquid facit mediātib; il-
lis. Congruum tamen fuit & expediens humano generi
ad salutem sacramenta institui, quod patet ex duobus.

Sup. 3. 166
d. 25.

Primò, quia omni tempore fuerunt necessaria ad salutem
fides & opera protestantia fidem in his saltem in quibus
inerat facultas operadi: & de fide quidem patet hoc, quia
sola cognitio naturalis non potest hominem sufficienter
dirigere respectu finis supernaturalis in quo salus eius
consistit, propter quod requiritur fides sine qua impossi-
bile est placere Deo Heb. 11. De operibus etiam patet, quia
fides sine operibus mortua est Iac. 2. cap. ergo semper nec-
cessaria fuit fides de saluatore, & remuneratore, & opera
protestantia talem fidem, & hoc expressè dicit Apostolus
ad Heb. 11. Credere oportet accedem ad Deum quia est,
& quod inquirentibus se remunerator sit. Opera autem
protestantia talem fidem siue essent sacrificia, siue oblatio-
nes potuerunt dici sacramēta secundum largam acceptio-
nem sacramenti, secundum quam omne signum rei sacre
potest dici sacramentum, quare &c.

Tho. 2. 7.

8 Secundo, quia congruum fuit & expediens ad salu-
tem illa institui per quæ homo dirigitur in Deum quan-
tum ad intellectum, & affectum, & exteriorem effectum:
non enim est via ad salutem saltem adultis nisi per illa
tria vel aliqua ex illis, sed per sacramenta dirigitur ho-
mo in Deum quantum ad illa tria, ergo &c. Minor decla-
ratur. Primò quantum ad eruditionem intellectus, quia
sicut ex creaturis naturalibus ducimur in cognitionem
creatoris quantum ad conditiones quæ ex creaturis cons-
cluduntur: necessario de creatore, sic ex sacramentis quæ
tenus sunt opera protestantia fidem erudimur de creato-
re quantum ad cōditiones supernaturales, videlicet quod
est saluator, redemptor, remunerator, & huiusmodi, quæ
uis hæc eruditio * nostri intellectus indigeat reuelatione
seu doctrina sicut cætera quæ sunt fidei. Quantum verò
ad affectum dirigitur in Deum cum ob reuerentiam di-
uinam eis subiicimur: quantum autem ad exteriorem
actum, cum circa ea ad honorem Dei exercitamur. Et iste
sunt tres causæ quas ponit Magister in litera, quare sacra-
menta fuerunt instituta, scilicet causa eruditionis quo ad
intellectum, causa humilitationis quo ad affectum, & ex-
ercitationis quo ad exteriorem actum, & sumuntur hæc
causæ ab Hugone, libro. 1. de sacramentis, par. 9. cap. j. Et
patet primum.

* alia quæ
uis hæc erudi-
tio excelsas et
paciatem non
sibi intellectu
cum indigeat.

9 QVANTVM ad secundum, videlicet pro quo
tempore humanum genus sacramentis indigerit: dicen-
dum est quod si sacramenta vocentur quæq; sacra signa
protestantia fidem de Deo saluatore & remuneratore cō-
ferente in presenti sanctitatem, & in futuro salutem, sic sa-
cramenta fuerunt homini expediētia pro omni tempore
tam innocentie quàm nature lapsæ, sicut sufficienter de-
claratum est per duas prædictas rationes: si autem sacra-
menta solum vocentur sacra signa curationis spiritualis,
sic homo non indigit sacramentis in statu innocentie,
sed solum post peccatum, quod patet: quia vbi non est ti-
mendum de morbo, non est opus medicamento, non est
enim opus valentibus medicus, sed malè habentibus,
vt habetur Matthæi nono, sed ante peccatum non erat
morbus, nec erat timendum de morbo, quin sufficienter
& fa

Tho. 2. 7.